

WALTER VAN
DEN BROECK

HET
ALFABET
VAN DE
STILTE

ROMAN

De Bezige Bij Antwerpen

KRISTIEN

Alles en iedereen staat op zijn kop. Het hele land, het hele dorp, de hele familie, en ikzelf. En dan willen ze dat ik mijn scriptie op tijd afkrijg: 'Kindermisbruik in de Kerk'.

'Waarom uitgerekend dat onderwerp?' vroeg professor Devlieger, mijn promotor. 'Omdat die bisschop die al die knaapjes heeft misbruikt mijn oudoom is.'

Hij slikte.

'DIE bisschop?'

'DIE bisschop, ja.'

'Maar u heet toch Daeleman, Kristien Daeleman?'

'DIE bisschop is de jongste broer van mijn oma, Fernanda Van Groeneweghen.'

Hij zweeg lange tijd en keek mij doordringend van onder zijn dikke wenkbrauwen aan.

'Ik zou mij dan eerst maar eens grondig beraden over mijn motieven, als ik u was,' zei hij toen, 'want het zou niet abnormaal zijn dat u bewust of onbewust wilt minimaliseren of zelfs vergoelijken wat DIE monseigneur allemaal heeft uitgevreten. Of omgekeerd: dat u zich wilt wreken op hem. Let wel, begrijpelijk allemaal, hoor, maar zowel het ene als het andere zou uw scriptie kleuren, en zoals u weet mag wetenschap geen kleur

hebben. Trouwens, vindt u ook niet dat er intussen al genoeg met modder is gegooid naar de Kerk en haar bedienaren? Ze staan de laatste tijd met honderden tegelijk op, zij die beweren dat ze veertig jaar geleden misbruikt zijn door een geestelijke.'

Ik stelde hem gerust. Nee, ik wilde het dikke rapport-Adriaenssens met al die getuigenissen niet nog eens overdoen. Ik wilde juist het probleem van het kindermisbruik in een ruimer kader plaatsen. Ik wilde onderzoeken wie buiten de rechtstreekse slachtoffers nog allemaal morele en psychische schade had geleden door zijn wandaden, en aantonen dat de oorzaak van het probleem het verplichte celibaat is.

Weer zweeg hij en keek mij aan met die donkere oogjes van hem. Hij zag er nog altijd knap uit voor zijn leeftijd. Toen, zuchtend:

'Oké. Maar denk erom, juffrouw: ik ga het u niet gemakkelijk maken. Ik ga u van heel dichtbij volgen. Ik wil u elke week zien om u bij te kunnen sturen. Want zo'n onderwerp luistert heel nauw. Bedenk dat niet alleen ik maar de hele alma mater over uw schouder mee zal kijken. Het gaat u een hoop geloop en kopbrekens kosten. Maar stel' — hier begon hij te blozen van enthousiasme — 'stel dat u een interview, een echt diepte-interview van uw oudoom af zou kunnen nemen, ja, dan zie ik voor u vast een cum laude weggelegd.'

Aan zijn glimlachje meende ik te merken dat hij voor

zichzelf een hele reeks interviews in kranten en weekbladen in het verschiet zag liggen, plus een spraakmakende passage langs alle praatprogramma's op radio en tv. Want mijn oudoom was intussen al een paar jaar spoorloos, verdwenen in de wijde mantelplooien van onze Moeder de Heilige Kerk, wachtend op de verjaring van de feiten.

Twee nichtjes van onze pa vertelden aan ons ma dat ze hem als kind altijd 'nonkel pispot' noemden, omdat ze het woord 'bisschop' niet kenden. Dat vonden ons ma en tante Evelien grappig. Later, als hij op parochiefeesten verscheen, lipten ze snel 'nonkel pispot' naar elkaar en verborgen dan hun gegiechel achter hun hand.

Twee jaar geleden, toen op een dag zijn foto over twee pagina's in de krant stond, hoorde ik mijn moeder 's avonds aan de telefoon zeggen:

'Ja, deze keer heeft hij fameus naast de pot gepist, nonkel pispot.' Maar giechelen deed ze toen niet, want onze pa had diezelfde ochtend een soort hartaanval gekregen.

Sindsdien vliegen overal de deksels van de stinkpotten. Elke dag is er inderdaad wel iemand die na veertig jaar zwijgen beweert ook misbruikt te zijn door een geestelijke. Er zijn er zo veel dat het lijkt alsof misbruikt zijn door een geestelijke chic staat, zoals een piercing of een tattoo.

Professor Devlieger vertrouwde het lange tijd niet. Ik kon moeilijk verbergen dat ikzelf ook het slachtoffer van nonkel pispot was geworden. Nee, niet in letterlijke zin, natuurlijk, maar sinds zijn smeerlapperij aan het licht gekomen is, voel ik mij tot op zekere hoogte medeschuldig, gewoon omdat ik familie van hem ben. Toen onlangs mijn veranderingen wat laat doorkwamen, werd ik opeens zo razend dat ik hem had kunnen vermoorden. Toen werd het me duidelijk. Ik moest de stier bij de horens pakken. Mijn scriptie schrijven was de enige manier om met al die smeerlapperij in het reine te komen. Om mezelf weer in balans te krijgen zou ik enerzijds moeten aantonen dat kindermisbruik onder geen beding goed te praten valt, maar dat er anderzijds verzachtende omstandigheden gepleit kunnen worden wegens die onmenselijke leefregel waaraan katholieke geestelijken onderworpen zijn: het celibaat.

Met die overtuiging sta ik niet alleen. Toch vindt mijn promotor dat ik niet mee moet zingen in dat klaagkoor, maar dat ik moet soleren! Het celibaat is niet het hele eieren eten, volgens hem. Bedoelt hij dat homofilie en pedofilie ook meespelen?

‘Je komt er wel achter’, zei hij.

Klaas Havermans was een van mijn eerste respondenten. Hij is fondsvormer bij een uitgeverij en volgt mijn werk op de voet. Het duurde niet lang voor hij meer werd dan dat, veel meer zelfs. Ik deel de laatste tijd

haast elke nacht zijn bed en hij heeft al voorgesteld bij hem in te trekken.

‘Maak er een vurig pleidooi van voor de afschaffing van het celibaat en we geven je scriptie meteen uit’, zei hij onlangs. ‘Ik denk intussen al hard na over een catchy titel.’

Mijn promotor gaf mij een paar adressen van mensen die volgens hem een veel genuanceerdere kijk op ‘Kerk en kindermisbruik’ hadden dan de doorsneeburger. Om wat tegengas te geven. Enkelen van mijn respondenten zal ik nooit vergeten: Klaas natuurlijk, die mij wakker schudde en mijn lief werd, Raymond Verbiest, een gepensioneerd pastoor die het onmogelijke mogelijk maakte, en Bert Denecker, een gepensioneerd rijkswachter die bewees dat de vis vanaf de kop begint te rotten.

Bomma-Sooi moet ik ook nog aan de praat krijgen. Die stond het dichtst van de hele familie bij nonkel pispot. Maar bomma-Sooi, die we zo noemen omdat ze altijd ‘hé Sooi’ zegt, ook als bompa niet in de buurt is, en die zonder enige terughoudendheid altijd alles zegt wat haar door het hoofd schiet, lijkt de laatste tijd een klem op haar kaken te hebben. Mijn andere nog levende oudooms zijn dement of durven bij klaarlichte dag de straat niet meer op. O ja, ik wil er ook absoluut mijn tante Evelien in. Die heeft jaren geleden haar man en haar kinderen in de steek gelaten en woont sindsdien

samen met een pastoor. 'Hemmekens', zoals bomma-Sooi hem minachtend noemt. En ook met de ex van tante Evelien, nonkel Pierre, die zij nog altijd 'Pierre-mijn-man' noemt, wil ik spreken.

Klaas probeert intussen een gesprek te regelen met de nieuwe kardinaal! Ik heb nog zo veel werk te doen. Al die interviews afnemen en uittikken — ik haat dat uittikken! Komt nog bij dat ik me door mijn verliefdheid nauwelijks kan concentreren. Ik kan maar niet genoeg krijgen van Klaas, en hij duidelijk niet van mij. Ik sta met hem op en ga met hem naar bed, letterlijk en figuurlijk.

En dan is er nog die ruzie thuis met mijn moeder, die een nieuw lief heeft, ene Armand die bij de autocontrole gaatjes knipt in kaarten, en bijna elke avond komt eten en tv-kijken en pas heel laat weggaat. Of soms helemaal niet. Probeer je dan maar eens te concentreren op je scriptie! Ook een goede reden om zo weinig mogelijk thuis te zijn!

GODELIEF

Ons Kristien is kwaad op mij.

‘Ge moest u schamen, onze pa ligt er nog maar pas onder en ge hebt al een ander lief.’ Ze overdrijft. Onze Jos is zo’n anderhalf jaar geleden van ons heengegaan, en Armand en ik hebben elkaar pas twee maanden geleden leren kennen. Bij de autokeuring. Daar werkt hij als bediende.

‘Dat van die batterij zal ik door de vingers zien,’ zei hij, ‘maar laat ze zo rap mogelijk vervangen.’

Die stem, en de manier waarop hij dat zei, dat van die batterij.

Allee nu bijgod, dacht ik in ’t naar huis rijden. Maar allee nu toch.

Ik had de ruitenwissers aangezet en ’t regende geeneens. Pas toen voelde ik dat ik zat te blèten achter mijn stuur.

Ons Kristien dacht dat ik weer aan onze Jos liep te denken. Ze sloeg een arm om mijn schouder. ‘Ga maar zitten, ma, ik zal koffie zetten.’

Kon ik haar toen al vertellen dat ik niet om onze Jos zat te blèten? Ik wist zelf geeneens waarom ik zat te blèten.

Pas later op de dag, toen ik boontjes stond te bliezen,

drong het tot me door dat de tranen van die morgen tranen van blijdschap waren geweest.

Ik ben de volgende dag terug naar de keuring gereden om die man mijn nieuwe batterij te laten zien, hoewel hij helemaal niet gezegd had dat ik terug moest komen om ze te laten controleren.

Ik denk dat ik het heb gedaan om hém te controleren. Om te zien of ik mij niet vergist had. Vergist in wat? Ik zou het niet weten. Ik weet alleen dat ik me niet had vergist. Want toen hij zei dat hij toch gezegd had dat het oké was, begon ik weer te blèten, en nog geen klein beetje.

‘Maar allee, meiske’, zei hij. ‘Moet ge daar nu voor wenen? Allee, kom binnen en drink een taske koffie, of wilt ge een frisdrank?’

Zo is het begonnen tussen ons. Eerst wist ik niet wat het was.

‘Is ’t plezant?’ vroeg mijn dochter omdat ik altijd liep te glimlachen.

En op een avond bij de tv — ik zit wel te kijken maar ik zie niets — riep ik opeens: ‘Ooooooh!’ Gelijk iemand die pas ’s avonds de mop verstaat die ze hem ’s morgens hebben verteld. ‘Ooooooh!’ En ik begon helemaal te gloeien van top tot teen.

Pas nu weet ik wat warmte, menselijke warmte is. Sinds twee maanden pas.

Sinds twee maanden wonen we door de week samen.

In 't weekend niet, want dan komt ons Kristien naar huis.

'Ge moest u schamen', zei ze, toen ze ons de eerste keer zag kussen. 'Hier staan smossen voor de deur. Wat zullen de geburen niet zeggen? Ik ben beschaamd in uw plaats!'

De geburen altijd. Ge zoudt nu zeggen: zo'n jong ding, wat trekt zich dat nu van de geburen aan? Dat is toch niet meer van deze tijd? Sindsdien loopt ze stom tegen mij. Ik loop het hier hele dagen tegen de muren uit te leggen.

Maar hoe expliciteer ik haar wat mij overkomt?

Dat ik voor het eerst in mijn leven voel wat warmte, menselijke warmte is? Dat ik die vroeger niet van thuis en later ook niet van haar vader kreeg? Dat ik eigenlijk niet wist dat dat bestond, menselijke warmte? Ik dacht altijd dat het over koorts ging als ze het over menselijke warmte hadden.

Als mijn batterij niet plat was geweest, had ik waarschijnlijk nooit geweten wat dat was, menselijke warmte.

Pas op, ik beschuldig niemand, hé. Daar was geen kwaaië wil mee gemoeid of zo.

Bij ons thuis waren ze ook maar weinig van zeggen. Alleen het hoogstnodige. Is 't eten gereed? Is de winkel dicht? Gaat het nieuws beginnen? Elkaar aanraken, laat

staan knuffelen, kenden we niet. Behalve ons Evelien, mijn zuster. Die was anders. Er ging geen dag voorbij of die had geblèt. Voor een dood vogeltje in de hof. Voor een verslenste bloem op de vensterbank. Of soms zomaar. Omdat de zon scheen, of niet scheen, omdat het regende, of niet regende. En altijd wilde ze knuffelen. 'Flauw doen' noemden we dat.

'Allee, doe niet zo flauw, grote Lut. Ga weg, uw asem stinkt.' Maar als het kermis was en ik haar zag dansen en lachen met al de jongens van 't dorp, dan dacht ik weer: daar hebben we 't laatste nog niet van gezien, van ons Evelien.

Pas sinds een maand of twee begrijp ik haar. Wat een lekkende batterij niet allemaal kan uitrichten.

Toen ons Kristien stom begon te lopen, zei ik op een keer:

'Gij zijt verschoten van uw moeder, zeker? Zo'n ouwe doos met een vrijer!'

'Ik kan dat allemaal wel verstaan, moeder,' antwoordde ze, 'maar gij moet ook verstaan dat ik het er niet gemakkelijk mee heb als ik u hier met een andere vent zie zitten lifflaffen. Soms denk ik dat ge erin gaat blijven. En de eerste keer dat hij hier bleef slapen, ben ik nog opgestaan om de deur van uw slaapkamer dicht te doen. Maar ze was al dicht. Ze zullen subiet wel gedaan hebben, dacht ik, en kroop terug in bed, maar 't werd al licht voordat het stil genoeg was om in slaap

te vallen. Zo heb ik u nooit gehoord toen onze pa nog leefde.'

'Was 't zo erg?'

'Ja, zo erg was het. Als ik binnenkom en hij zit hier, dan denk ik altijd heel even dat onze pa daar zit, maar 't is die andere.'

'Armand, Kristien. Die andere heet Armand.'

Ik heb ons vader en ons moeder nooit zien knuffelen, laat staan kussen. Soms vraag ik mij af hoe wij gemaakt zijn, ons Evelien en ik. 'Met de afstandsbediening', lachte ons Evelien overlaatst nog. Ik denk op een of andere kermis, buiten tegen de danstent, allebei met een goed stuk in hun voeten.

Zwijgzame mensen waren het, de familie Van Pelt. Vader en moeder dreven een krantenwinkeltje. Ze waren van 's morgens tot 's avonds in de weer, zwijgend. Alleen tegen de klanten spraken ze: 'Wat mag het zijn?' en 'Saluut en merci, hé.'

De ouders van Jos hadden een fietsenzaak. Sooi, zijn vader, kwam handen tekort in het atelier en Fernanda, de Gendarme, zoals ze hier in 't dorp wordt genoemd, deed al de rest. De winkel, het magazijn, de boekhouding. Ge hadt haar moeten horen, elk jaar op Ons Heer Hemelvaart hield ze opendeurdag en was er een speciale gast: Roger de Vlaeminck, Johan Museeuw en ooit zelfs Eddy Merckx. Dan schetterde haar stem

uit de luidsprekers tegen de gevels:

‘Rijwielen Daeleman, alle merken, alle herstellingen. Zeven dagen in de week open! Gekend van Knokke tot aan het drielandenpunt. Kortingen en gratis accessoires het hele jaar door! En altijd eersteklas service! Voor een velo goed en fijn moet ge bij Rijwielen Daeleman zijn!’ Om het kwartier.

Jarenlang heb ik als kind in dat atelier van Rijwielen Daeleman rondgehangen. De geur die daar hing. Hmmm! Dat mengsel van smeerolie, metaal en sigarettenrook.

En toen Jos later begon te koersen, volgde ik zijn carrière op de voet. Eerst bij de nieuwelingen, daarna bij de liefhebbers. Dat ging met ups en downs. Ik vond dat fantastisch, die hele wielrennerij. Na de koers, die geur van zweet, massageolie, heet water en zeep... Ik was wel elke keer doodsbang dat hij met een kapotte kop of een gebroken sleutelbeen thuis zou komen. Of dat ze hem thuis zouden brengen met de ambulance, kreupel of dood. Ach, al die schaafwonden, die verstuijkingen, die verrekkingen: ik heb wat zalfkens gesmeerd aan wijlen onze Jos, en ik denk dat er niks aan zijn lijf is dat ik niet heb ingewonden of gespalkt. Ik heb daar toen nog speciaal een cursus EHBO voor gevolgd.

Toen hij beroepsrenner was, heb ik hem dikwijls op de tv gezien. ’t Was geen kampioen, maar wel een goeie knecht. Soms zat hij per toeval toch helemaal van voor,

en als hij dan meesprintte, vluchtte ik naar de keuken, tot ons moeder riep: 'Kom maar, 't is voorbij. Hij is veertiende.' Griezelen deed ik ervan. Wat ik dan zo fantastisch vond aan die hele wielrennerij als ik er zo van moest griezelen? Dat griezelen zelf, denk ik. Dat vond ik fantastisch.

Eén keer won hij hier in 't dorp een koers. En toen moest ik hem de bloemen en een kus op zijn kaak geven voor de fotografen. Nog eens, nog eens, nog eens... want 't waren er van verschillende gazetten. En elke keer griezelde ik. En hij ook! We trokken elke keer terug alsof we een elektrische schok kregen. Enfin, lang heeft zijn wielercarrière niet geduurd. Aangereden door een auto van de pers, kapotte heup, kapotte knie. *Finita la musica.*

Met mijn vader reed hij dan maar elk jaar naar de voorjaarsklassiekers: de E3 Prijs, Dwars door Vlaanderen, Gent-Wevelgem en natuurlijk de Ronde van Vlaanderen. Daar speelden ze vipchauffeur. En alle buitenlandse koersen volgden ze op de tv.

Voor Jos hadden mijn vriendinnen me nochtans gewaarschuwd. Niemand kon die zagezegd krijgen. Maar een janet was 't ook niet. Een eenzaat, dat wel. Angèle Van Tongerlo en Rita Bluekens waren zelfs bang van hem. Ze griezelden als hij hen met zijn grijsblauwe ogen aankeek. Nee, ze zouden hem voor geen geld van de wereld in een donker straatje willen tegenkomen,

zegden ze. 'k Zou er niet van verschieten mocht die ooit een moord plegen', zei Rita. 'Daar is een hoek af, van Jos Daeleman, Godelief. Daar zijn kosten aan. Ik zou daar niks mee beginnen als ik u was', zei Angèle. Ze maakten hem zwart omdat ze hem zelf niet konden krijgen, natuurlijk.